

The role of joining the Paris Environmental Treaty in securing the interests and expansion of Iran's relations in the international arena

Abstract

The Paris Environmental Treaty was adopted in ۲۰۱۵ as a strategic document aimed at guiding the world's environmental policy. This agreement has been developed with the aim of reducing greenhouse gas emissions, and to achieve this goal, by choosing a bottom-up structure, it has provided the parties with the opportunity to determine the limits of their obligations to reduce emissions according to their capacity and power. . Under the treaty, each state is required to implement its national partnership program, which includes actions to reduce greenhouse gas emissions and adapt to climate change, in accordance with the Framework Convention and other relevant instruments. Obviously, in this case, the accession of developing countries such as Iran, which have a small share in the production of these gases, will only impose requirements and restrictions on the country that will ultimately jeopardize the country's industrial and economic development; Disclosure of information about key industries in the country is another risk of joining this agreement. In order to accede to the Paris Agreement, it is necessary for Iran to take appropriate measures in order to achieve the goals and tasks set forth in the treaty and the National Partnership Program, in addition to benefiting from the international cooperation contained in the agreement.

Keywords: Paris Agreement, Iran, Greenhouse Gases, Climate Change, Environment.

نقش پیوستن به معاهده زیست محیطی پاریس در تأمین منافع و گسترش روابط ایران در عرصه بین‌المللی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۹/۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱

سیدعلی هاشمی^۱بهرام یوسفی^۲شیوا جلالپور^۳حامد محقق‌نیا^۴

چکیده

معاهده زیست محیطی پاریس به عنوان یک سند راهبردی با هدف جهت‌دهی به سیاست‌گذاری محیط‌زیست در دنیا در سال ۲۰۱۵ به تصویب رسید. این موافقت‌نامه با هدف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای تدوین گردیده است و برای رسیدن به این هدف با برگزیدن ساختار پایین به بالا این امکان را برای طرف‌ها فراهم نموده است که با توجه به ظرفیت و توان خود، حدود تعهدات‌شان به کاهش انتشار این گازها را تعیین نمایند. به موجب این معاهده هر یک از دولت‌ها موظف هستند برنامه مشارکت ملی خود که مشتمل بر اقدامات آنها در راستای کاهش انتشارات گازهای گلخانه‌ای و سازگاری با شرایط ناشی از تغییرات اقلیمی است را با توجه به کنوانسیون چارچوب و دیگر اسناد متناظر مورد توجه قرار گرفته است. بدیهی است که در این صورت، الحاق کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران که سهمی ناچیز در تولید این گازها دارند، فقط سبب تحمیل الزامات و محدودیت‌هایی به کشور خواهد شد که در نهایت توسعه صنعتی و اقتصادی کشور را با مخاطره مواجه خواهد کرد؛ افشای اطلاعات صنایع کلیدی کشور از دیگر خطرات پیوستن به این معاهده است. برای الحاق به معاهده پاریس ضروری است اقدامات متناسب توسط ایران در راستای تحقق اهداف و تکالیف مندرج در معاهده و برنامه مشارکت ملی انجام پذیرد تا علاوه بر بهره‌مندی از همکاری‌های بین‌المللی مندرج در توافق‌نامه، اسباب گسترش روابط ایران در عرصه بین‌المللی را فراهم نماید.

کلمات کلیدی: معاهده پاریس، ایران، گازهای گلخانه‌ای، تغییرات اقلیمی، زیست محیطی.

۱ دانشجوی دکترای تخصصی، گروه علوم سیاسی، واحد بین‌الملل خرمشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خرمشهر، ایران

sayyed.alihashemi61@gmail.com

۲ استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران، (نویسنده مسئول)

آدرس الکترونیکی: brmyusefi@gmail.com

۳ استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران؛

آدرس الکترونیکی: shiva_jalalpoor@yahoo.com

۴ استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران؛

تلفن: mohagheghnia7877@gmail.com: الکترونیکی

در سالیان اخیر تغییرات آب و هوایی به عنوان یکی از مسائل مشترک بشریت از زوایای مختلفی بررسی شده است با توجه به ماهیت و روند رو به رشد تغییرات آب و هوایی که ناشی از فعالیت‌هایی با منشأ انسانی‌اند و عدم امکان کنترل واقعه مذکور به صورت محلی، نیاز برای تلاش جمعی توسط کلیه دولت‌های جهان به وضوح احساس شد (پیری، ۱۳۹۷: ۸۸۸).

با توجه به اهمیت موضوع و ملازمه آن با توسعه اقتصادی دولت‌ها و ضرورت فقرزدای از سوی دیگر، دولت‌ها اقدام به تصویب انواع مختلفی از اسناد بین‌المللی با ضمانت اجراهای متفاوت در جهت کنترل تغییرات آب و هوایی و آثار زیانبار ناشی از آن کردند. این اقدامات همسو با دیگر اهداف تعیین شده اغلب به منظور تغییر الگوی مصرف انرژی از انرژی‌های فسیلی به منابع تجدیدپذیر و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای صورت پذیرفته‌اند. کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات آب و هوایی به عنوان اولین سندی که به طور خاص به مسئله تغییرات آب و هوایی پرداخته، مکانیزم‌هایی را برای کاهش انتشار و سازگاری با شرایط جدید برای دولت‌های عضو تعیین کرده است (اوبرگاسل^۱، ۲۰۱۶: ۷).

در چارچوب کنوانسیون مذکور، کنفرانس اعضا که متشکل از نمایندگان دولت‌های عضو هستند، قریب به ۲۲ بار تشکیل جلسه داده و مصوبات متعددی در راستای ایفای تعهدات مندرج در کنوانسیون فوق‌الذکر تصویب کرده است. از جمله مصوبات مذکور در قالب یک سند لازم‌الاجرا به تصویب رسیده، پروتکل کیوتو است با این حال با توجه به عدم مشارکت برخی دولت‌های توسعه یافته که سهم شایان توجهی در انتشار گازهای گلخانه‌ای دارند و از سوی دیگر کاهش چشمگیر انتشار توسط برخی دولت‌ها اهداف پروتکل به طور کامل و مطلوب محقق نشد. علاوه بر آن در دور بعدی کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون که در دوحه قطر برگزار شد، توافق جامعی در خصوص تعیین اهداف کمی در بازه زمانی معین حاصل نشد در نهایت در کنفرانس اعضا که در سال ۲۰۱۵ در پاریس برگزار شد، دولت‌های عضو توافقنامه‌ای را در این خصوص امضا کردند که به توافقنامه پاریس معروف شده است. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز از ابتدا به عضویت کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص تغییرات آب و هوایی درآمده و متعاقباً با عدم تعیین اهداف کمی برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به پروتکل کیوتو نیز پیوسته بود. البته دولت جمهوری اسلامی ایران با وجود تعیین تعهدات کمی، اقداماتی هر چند محدود لیکن در خور توجه به موجب قوانین داخلی و سیاست‌های کلی نظام در جهت کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به انجام رسانیده است.

در سال ۲۰۱۵ همسو با دیگر دولت‌ها، جمهوری اسلامی ایران نیز توافقنامه پاریس را امضا و فرایند رسمی الحاق به توافقنامه مذکور در دولت و مجلس شورای اسلامی را آغاز کرد که در نهایت در ۲۳ آبان ۱۳۹۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، لیکن هنوز مورد تأیید شورای نگهبان قرار نگرفته است. این توافقنامه در برگیرنده تعهدات بین‌المللی دارای ضمانت اجرا برای تمامی دولت‌های عضو از جمله دولت جمهوری اسلامی ایران است. از این رو الحاق دولت ایران به توافقنامه مذکور از جنبه‌های گوناگون مورد توجه کارشناسان و مسئولان امر قرار گرفت. از آنجایی که یکی از مؤلفه‌های قدرت در عرصه بین‌المللی، قدرت اقتصادی می‌باشد و معاهده پاریس نیز به نوعی بحث محدودیت استفاده کشورها از انرژی‌های فسیلی را در بر گرفته است و بسیاری از کشورها نیز برنامه‌های بزرگ توسعه انرژی هسته‌ای را به عنوان بخشی از اهداف انرژی پاک خود اعلام کرده‌اند که برای رسیدن به اهداف ۲DS ضروری خواهد بود. (فتیح بایرول^۲، ۲۰۱۶: ۲۴).

موضوع انرژی نیز رابطه مستقیم با توسعه صنعتی و تولید ناخالص داخلی GDP کشورها دارد و کشور ما نیز در راستای توسعه انرژی هسته‌ای که یکی از انرژی‌های جایگزین مناسب برای انرژی فسیلی می‌باشد با موانعی روبرو شده است. لذا در صورتی که

^۱ - Obergassel

^۲ Fatih Birol

تعهدات ما در راستای رفع تحریم‌ها و گسترش انرژی هسته‌ای و همچنین جلب و جذب حمایت‌های مادی و معنوی به جمهوری اسلامی ایران باشد می‌تواند در راستای افزایش قدرت سیاسی و همچنین اقتصادی ایران در عرصه بین‌الملل مؤثر باشد. و در صورت عدم رفع تحریم‌های هسته‌ای با توجه به شرایط کشور و نیازمندی به انرژی فسیلی امکان اجرای تعهدات معاهده پاریس نداریم.

۲- تاریخچه معاهده پاریس

در دوره بیست ساله کنوانسیون تغییرات آب و هوایی سازمان ملل است از ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۵ مذاکرات مختلف با هدف کاهش میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای در چارچوب مسئولیت‌های حقوقی مبتنی بر اصول مهمی همچون اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت کشورها برگزار کرد. در دوره مذکور اعضای جامعه جهانی برای جلوگیری از انتشار گازهای گلخانه‌ای در قالب تعهدات کنوانسیون تغییرات آب و هوا و ضمیمه آن پروتکل کیوتو ملزم به پاسخگویی شدن اصول قواعدی را برای کنترل رفتار و عملکرد دولت‌ها در زمینه کاهش انتشار سوخت‌های فسیلی پذیرفتند. اما این کنوانسیون و ضمیمه آن ضمن مسئول دانستن کشورهای توسعه یافته در انتشار بیش از حد گازهای گلخانه‌ای هیچگونه تعهد کمی را برای کشورها قائل نشدند و کشورها را بر اساس شرایط بازار مصرف و تولید سوخت‌های فسیلی به سه گروه ضمیمه ۱، ضمیمه ۲ و غیرضمیمه تقسیم نمودند و کشورهای غیر ضمیمه را که عمدتاً تولید کنندگان سوخت‌های فسیلی بودند از تعهدات کمی معاف نمود. اما این پایان راه نبود و در سال ۲۰۱۵ جامعه جهانی شاهد توافقنامه‌ای بود که تمامی کشورها از جمله تولید کنندگان سوخت‌های فسیلی را متعهد به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای نمود.

در همین راستا بیست و یکمین نشست اعضای کنوانسیون تغییرات آب و هوایی سازمان ملل متحد^۱ از ۳۰ نوامبر الی ۱۱ دسامبر ۲۰۱۵ در فرانسه، پاریس برگزار گردید. مذاکرات پاریس با هدف رسیدن به یک توافق جهانی و محدود کردن تغییرات اقلیمی برگزار شد و در پایان نشست، توافقنامه پاریس تصویب و منتشر شد. در واقع این معاهده یک قرارداد بین‌المللی بلندپروازانه برای مبارزه با تغییرات آب و هوا و باز شدن گره‌ها برای اقدامات علیه تغییر اقلیم و همچنین سرمایه‌گذاری در جهت اقتصاد کم‌کربن، مقاوم و انعطاف‌پذیر و پایدار می‌باشد (ویلز، ۲۰۱۴: ۱).

در این دور از مذاکرات برای جلوگیری از اشتباهات اجلاس ۲۰۰۹ کپنهاگ، تمرکز اصلی ریاست کنفرانس در پاریس توجه به همه نظرات و حفظ شفافیت در جهت دستیابی به یک توافق فراگیر، همه‌جانبه و هوشمندانه بین طرفین بود. در پایان دو هفته، رئیس‌جمهور فرانسه از این که موفق به ایجاد اجماع این پروسه به طرفین و ایجاد یک توافق چندجانبه شده بود مورد تحسین قرار گرفت. این توافقنامه موفق شد ۱۹۵ کشور را تحت یک چارچوب قرار داده و این روند را به یک منطق کربن‌زدایی جهانی تبدیل کند.^۳

هدف اصلی این توافق جهانی محدود کردن افزایش دمای جهانی به دو درجه سانتیگراد در این قرن با کاهش گازهای گلخانه‌ای ناشی از سوخت نفت، گاز، زغال سنگ و... را دنبال می‌کند. این سوخت‌ها در زمان سوختن، دی‌اکسید کربن را به اتمسفر آزاد می‌کنند، اثر گلخانه‌ای را افزایش می‌دهند و در نتیجه موجب گرم شدن و تغییر آب و هوا هستند. این پدیده با تشدید خشکسالی، ذوب شدن یخ‌ها، سیل، طوفان‌ها و دیگر پدیده‌های فاجعه‌بار که همه‌گونه‌ها از جمله انسان را به خطر می‌اندازند، آشکار می‌شود. توافقنامه پاریس به دنبال افزایش استفاده از انرژی‌های جایگزین یا پاک و ایجاد توسعه پایدار در این راستا است.^۴ و همچنین تلاش برای محدود کردن افزایش دما به زیر یک و نیم درجه سانتی‌گراد نسبت به سطح آن قبل از صنعتی شدن است. این چارچوب

^۱- UNFCCC

^۲- Villis

^۳- https://climatepolicyinfohub.eu/history-un-climate-negotiations-part-1-1980s-2010#footnote30_gpk0Vel

^۴- <http://sgerendask.com/en/what-are-the-objectives-of-the-paris-agreement/>

وضوح کاهش انتشار و اقدامات سازگاری کشورها و همچنین شروع حمایت‌ها را تهیه خواهد کرد. در این حال شرایط برای کشورهای کمتر توسعه یافته و جزایر کوچک نیز مشخص می‌شود. (موسمن و دیگران^۱، ۲۰۱۶: ۳۶-۳۷).

این توافقنامه شامل یک بازنگری جهانی است که از سال ۲۰۲۳ شروع خواهد شد تا پیشرفت کاری جمعی در جهت اهداف این توافق نامه مورد ارزیابی قرار گیرد، که این بازنگری هر ۵ سال یک بار انجام می‌گیرد. (دفتر طرح ملی تغییر آب و هوا، ۱۳۹۵).

در قالب توافقنامه پاریس سازوکارهایی برای کمک منابع مالی نه بلاعوض پیش‌بینی شده است، وجود منابع مالی که بتواند جذب بخش‌های مختلف برای سرمایه‌گذاری شود، بنابراین ظرفیت‌سازی و انتقال و توسعه تکنولوژی جزو تعهدات کشورهای صنعتی است که بتواند کشورهای در حال توسعه را در کاهش گازهای گلخانه‌ها همراه کند. برای ظرفیت‌سازی و انتقال تکنولوژی، ساز و کاری پیش‌بینی شده است که کشورهای توسعه یافته و داوطلب در حال توسعه به صندوق ملی محیط زیست تزریق منابع کنند و در نظر گرفته شده است که حداقل تا سال ۲۰۲۵ سالانه معادل ۱۰۰ میلیارد دلار در قالب بلاعوض، چند جانبه و دو جانبه تأمین منابع مالی با نرخ‌های تشویقی صورت گیرد تا ۵۰ درصد آن صرف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در کشورهای در حال توسعه و ۵۰ درصد آن صرف اقدامات سازگاری شود (شفیع پور، ۱۳۹۵: ۱).

این توافقنامه نه تنها کاهش و افزایش درجه حرارت جهانی را به زیر ۲ درجه سانتیگراد مورد هدف قرار داده است، بلکه کاهش ۱.۵ درجه سانتیگراد را نیز با توجه به شرایط داخلی کشورهای کمتر توسعه یافته مدنظر قرار می‌دهد. این توافق نامه با انعطاف پذیری کافی برای ورود همه طرفین به بزرگترین مشارکت ممکن دست یافت. این توافقنامه نیاز همه کشورها و حتی کشورهای دارای سوخت فسیلی که نیازمند بهبود تکنولوژیکی و جایگزین نمودن آن در صنایع و اقتصاد خود هستند را مد نظر قرار داد و شرایطی را برای کمک به این کشورها در جهت کاهش تدریجی اقتصاد کم‌کربن ایجاد می‌کند. توافقنامه پاریس کاهش و نهایتاً عدم استفاده از سوخت‌های فسیلی را در جهت کاهش انتشار گازهای تولید شده توسط انسان هدف قرار داده است.

۳- عناصر توافق پاریس^۲

از یک منظر کلی، موافقتنامه پاریس، سیستم دوگانه‌ای را شامل می‌شود. ۱ بخش قانونی: یک فرایند مشترک را برای اطمینان از شفافیت و ارزیابی منظم از پیشرفت‌های به دست آمده، ایجاد می‌کند، و ۲ انعطاف پذیری برای هر یک از طرفین برای اجرای آن اهداف و روش‌های اجرایی. مثل: مشارکت‌های تعیین شده ملی (NDCs) که قبل از توافق پاریس با آن (INDC) مشارکت‌های در نظر گرفته شده از منظر ملی گفته می‌شد. این توافق با انعطاف پذیری که ایجاد نمود یک همگرایی را بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه ایجاد می‌کند که امکان ایجاد قوانین مشترک را با توجه به شرایط و توانایی‌های کشورهای مختلف فراهم می‌آورد. در واقع NDC ها با اجازه دادن به اعضا برای تعیین اهداف خود، یک سیستم «خود تفکیکی» را ایجاد می‌کند به این نحو که در موارد مختلف خود به تشریح جزئیات می‌پردازد، مثلاً در یک بند به نیازمندیهای کشور به حمایت‌های مالی می‌پردازد (کارارو^۳، ۲۰۱۵).

همانطور که گفته شد هدف توافق نامه جلوگیری از افزایش دمای جهانی به دو درجه سانتیگراد و کاهش آن تا ۱.۵ درجه سانتی‌گراد را مدنظر دارد. ماده ۲.۱ a و ماده ۴.۱ اهداف مورد نظر در جهت دستیابی به انتشار صفر در نیمه دوم قرن را در بر می‌گیرد. از آنجا که هدف همه NDCs ها محدود کردن افزایش دمای متوسط جهانی زیر ۲ درجه سانتی‌گراد را مد نظر دارند، متن ابزارهایی را ایجاد می‌کند تا کشورها نسبت به شفافیت عملکرد و گزارش دهی منظم ملزم باشند. در واقع در حالی که هیچ الزام قانونی برای

^۱ - Moosmann & Other

^۲ https://climatepolicyinfohub.eu/history-un-climate-negotiations-part-1-1980s-2010/#footnote30_gpk07el

^۳ - Carraro

کشورهای منفرد وجود ندارد، اما روند نظارت و گزارش دهی اجباری است. دولت‌ها باید اهداف و اقدامات NDCS خود را هر ۵ سال به روز رسانی کنند.

در ماده ۱۴ سیستم الزام آور جهت رصد کردن و روند پیشرفت کشورها در راستای هدف بلند مدت جهانی وضع شده است که از دو مکانیسم: الف) سهامداری: هر ۵ سال یکبار انجام می‌شود (اولین بار در سال ۲۰۲۳ یا ۲۰۲۴) کشورها اعلام خواهند کرد چگونه میزان انتشاری را (که تعهد آنها بوده) کاهش داده‌اند و ب) تسویه حساب: که به موجب آن کشورها هر ۵ یا ۱۰ سال شرایط کاهش بیشتر خود را ارائه خواهند نمود. همچنین برای اولین بار جلسه سهام برداری (مشخص نمودن سهم کشورها در کاهش انتشار) در قالب «گفتگوی تسهیل آمیز» در سال ۲۰۱۸ برگزار می‌شود. (ماده ۲۰ ضمیمه تصمیم پاریس)

فرآیندی که تسهیل کننده است و نه مجازات کننده؛ در این فرآیند از کشورهای در حال توسعه برای اجرای سهم خود حمایت خواهد شد، در حالی که برای کشورهایی که تعهدات خود را انجام نداده‌اند هیچ مجازاتی نخواهد بود، ولی انتظار می‌رود که این فرآیند منظم و سازمان یافته فشار غیر مستقیم جهت اجرا بر کشورها را به همراه داشته باشد.

۴- اهداف معاهده پاریس

هدف اصلی توافقنامه پاریس مبارزه با تغییر آب و هوا برای جلوگیری از افزایش دمای کره زمین در این قبل تا ۲ درجه سانتیگراد و محدود کردن آن به زیر ۱.۵ درجه سانتی گراد نسبت به سطح آن قبل از صنعتی شدن است موسمن و دیگران، ۲۰۱۶: ۳۶-۳۷). برای رسیدن به این هدف از انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از سوخت‌های فسیلی با فرضیه «سوخت فسیلی صفر» باید کاهش پیدا کند که هدف آن جایگزینی این انرژی با انرژی‌های تجدید پذیر، جایگزین و یا پاک می‌باشد. موافقتنامه پاریس هم چنین تدابیری را برای مبارزه با تغییر آب و هوا مانند کاهش، انطباق و انعطاف پذیری پیشنهاد می‌دهد، اما این کلمات چه معنایی دارند؟ -کاهش: این اصطلاحی است که به معنی تضعیف یا نرم کردن یک چیز منفی مثل یک بیماری یا سردرد است. در مورد گرم شدن جهانی کره زمین، کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای یا سوخت‌های فسیلی که از عوامل افزایش گازهای گلخانه‌ای هستند، تا زمان نابودی کامل آنها اشاره شده است. هم چنین برنامه‌هایی مانند مالیات بر کربن و مشوق‌هایی برای اقدامات داوطلبانه در راستای کاهش گازهای گلخانه‌ای و جایگزینی انرژی پاک در نظر گرفته شده است.

-انطباق یا سازگاری: این به اقداماتی اشاره دارد که باید برای جلوگیری از تغییراتی که می‌تواند تأثیرات ناخواسته ایجاد کند، انجام شود. در مورد گرم شدن جهانی کره زمین، سازگاری به ابتکارات و اقداماتی که اشاره دارد آسیب پذیری سیستم‌های طبیعی و انسانی را برای تغییر آب و هوا کاهش می‌دهد. کشورها و جوامع باید اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از آسیب احتمالی را اجرا کنند. مقیاس‌های کوتاه مدت و بلند مدت باید از طریق مدیریت محیطی، برنامه ریزی و مدیریت بلایا مورد بررسی قرار گیرند.

-انعطاف پذیری: ظرفیت انطباق یک موجود زنده برای مواجهه با عامل مزاحم یا وضعیت نامطلوب است. در مورد گرم شدن جهانی کره زمین و تغییر آب و هوا، انعطاف پذیری به ظرفیت یک اکوسیستم برای جذب اختلالات، بدون تغییر قابل توجه ویژگی‌های ساختاری و عملکردی آن اشاره دارد که می‌تواند پس از متوقف شدن عامل مزاحم به حالت اولیه خود بازگردد. توافق نامه پاریس تأکید ویژه‌ای بر افزایش سازگاری، تقویت انعطاف پذیری و کاهش آسیب پذیری در برابر تغییرات آب و هوایی دارد.

۵- تحلیل رئالیستی از معاهده پاریس

در حالیکه پروتکل کیوتو فقط اهداف کاهش را برای کشورهای توسعه یافته تعیین می‌کند، این توافقنامه یک فرآیند جهانی از پایین به بالا را توسط برنامه مشارکت ملی (NDC) تعیین می‌کند. در همین حال مذاکره کنندگان می‌فهمیدند که تعهدات کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه متفاوت است، این توافق نامه تمایز مسئولیت‌های مشترک اما متمایز مبنی بر حقوق کشورها را که از

سال ۱۹۹۲ تاکنون در مذاکرات UNFCCC محوری است بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، تسکین می‌دهد. سرانجام، اگرچه پروتکل کیوتو به علت عدم مشارکت آمریکا تضعیف شد، در موافقتنامه پاریس از همه عناصر الزام آور مرتبط با انتشار گازهای گلخانه‌ای یا تعهدات خاص یا حمایت مالی که نیازمند تصویب کنگره بود، جلوگیری می‌شد (بودانسکی^۱، ۲۰۱۶: ۱۴۲-۱۵۱).

علیرغم تصمیم دولت ترامپ مبنی بر کناره‌گیری، یک رئالیسم ممکن است استدلال کند که ساختار موافقتنامه پاریس منعکس‌کننده واقع‌گرایی تدریجی کاخ سفید در زمان اوباما است (Vezirgiannidou, ۲۰۰۸).

سخنان دولت اوباما از تحلیل فوق حمایت می‌کند. در مذاکرات دوربان در سال ۲۰۱۱ (در زمان ریاست جمهوری باراک اوباما)، نماینده آب و هوایی آمریکا، تاد استرن، بطور جدی هشدار داد که اگر عدالت این باشد، ما خارج از آن هستیم (Pickering, ۲۰۱۲: ۴۲۸).

بعد از پاریس، استرن از «رئالیسم سوسیالیستی (اجتماعی)» که در ایجاد توافق این موافقت‌نامه با خواسته‌های بزرگ قدرت بیان شد، تقدیر کرد (Natasha, ۲۰۱۷).

به عنوان مثال، در حالی که گروهی از کشورهای کمتر توسعه یافته و جزیره‌ای خواستار قرار دادن بند مسئولیت بودند، اما این توافق نامه تنها گسترش ساز و کار بین‌المللی ورشو را برای ضرر و زیان به رسمیت می‌شناسد و تصریح می‌کند که این شامل هیچگونه ایجاد مسئولیت یا پرداخت غرامت نیست.^۲ به همین ترتیب درخواست هند برای ارزیابی، گزارش و تأیید وعده‌های مالی خاص رد شد.^۳

هم چین و هم ایالات متحده آمریکا، مکانیسم‌های اجرایی و اهداف مربوط به کاهش آلاینده‌ها که مورد اصرار اتحادیه اروپا بودند، نیز رد کردند. اعضا باید NDC ها (اهداف) را برای بررسی بین‌المللی دوره‌ای تنظیم و ارسال کنند، و این توافق نامه اهداف جمعی را برای تأمین مالی، تعدیل و انطباق تعیین می‌کند. علی‌ایحال برای هیچ کشوری الزامی در این اهداف وجود ندارد (بودانسکی، ۲۰۱۶: ۱۰).

فرآیند غیر اجباری، شفاف سازی روند اهداف (NDC) و طرح رفع انتشار گازهای گلخانه‌ای که در ماده ۶ پیش‌بینی شده بود، با تئوری نهادگرایی نئولیبرالی تفسیر می‌شود با توجه به تدوین این طرح در داخل و حمایت‌های داخلی در نگارش آن، این امیدواری ایجاد می‌شود که این موافقتنامه قابلیت اجرای بیشتری خواهد داشت (Keohane et al, ۲۰۱۶).

این سیستم قانونی نرم و معطف، دیدگاه‌های شکاکانه و بدبینانه رئالیسم در مورد قوانین بین‌المللی سازگار است. در حالی که موافقتنامه پاریس مظهر بسیاری از انگیزه‌های (نویدهای) امیدوارکننده است، اما نتیجه نهایی آن زوال کوتاه مدت این معاهده خواهد بود. بر اساس گزارشی که از سوی UNFCCC ارائه شده بود برنامه‌های اولیه (NDCs) در صورتی که تا سال ۲۰۳۰ به طور کامل اجرا شود، تنها ۲۲ درصد از سناریوی ۲ درجه سانتی‌گراد را تأمین می‌کند. بعد از یک دوره سه ساله امیدوارکننده که در آن تشعشعات جهانی ثابت بودند، در سال ۲۰۱۷ میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای دوباره افزایش یافت اگرچه کمتر (پایین‌تر) از دهه ۲۰۰۰ (۳ درصد) تقریباً برابر با دهه ۱۹۹۰ (۱.۱ درصد) است. همان گونه که گلن پترز اظهار می‌دارد، ماده ۴ موافقتنامه پاریس به

^۱ - Bodansky

^۲ Paris COP Decision Paragraph 52, Dec. 12, 2015, UN. Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1, available at: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09.pdf>. accessed 25 March 2018.

^۳ IISD, Earth Negotiations Bulletin (ENB) 12:663 (15 December 2015), available at: <http://www.iisd.ca/vol12/enb12663e.html> accessed 18 November 2017.

صراحت درخواست «حذف دی اکسید کربن» را دارد، که در آن نیاز به تعادل بین انتشار گازهای گلخانه‌ای توسط منابع و حذف گازهای ناشی از آن در نیمه دوم این قرن را تصریح می‌کند (Peters, ۲۰۱۶: ۶۴۶).

نگاه مثبت به پیمان پاریس - با وجود تأیید گرم شدن خطرناک کره زمین - ممکن است پیچیده به نظر برسد. با این حال، حداقل دو پیشنهاد برای آن ارائه شده است: اولین پیشنهاد این است که نتایج آن رونق کسب و کار، شهرها و مناطق، ارتقای جامعه مدنی را به همراه خواهد داشت، که این موضوع در دستور کار لیما - پاریس منعکس شده است. دوم اینکه ضرر توافق پاریس را کم می‌بیند. به عنوان مثال دانیل بودانسکی توضیح می‌دهد که «با توجه به واقعیت‌های سیاسی فعلی» پاریس در حد انتظار ایجاد شده است (بودانسکی، ۲۰۱۶: ۲۸۸-۳۱۹).

همچنین رئیس جمهور اوپاما از طراحی و مهندسی مؤثر آن برای حل مستمر این مشکل، تقدیر و تمجید کرد. در حالی که از تجربیات قبلی، (توجهات و فرضیات) سیاست‌های آب و هوایی قبلی در امکان سنجی این معاهده استفاده شده است، برخی از منتقدان طرح کیوتو حمایت ویژه خود را از کنفرانس پاریس ابراز کرده‌اند (ویکتور، ۲۰۱۵: ۱۵).

در واقع، استدلال بودانسکی مبنی بر اینکه توافقنامه پاریس، تنوع منافع بین المللی را در خود جای داده و زمینه را برای مذاکرات آینده آماده می‌سازد، وی توجیهی را در سال ۱۹۹۳ برای کنفرانس تغییرات اقلیمی سازمان ملل به عنوان «عدم تعیین اهداف الزام آور و انتقادهای بعدی از تعهدات الزام آور کیوتو» ارائه داد، که کشورهایی که تمایل به پذیرش اهداف انتشار (در پروتکل کیوتو) شدند مجموعاً تنها تولید کننده ۳۰ درصد از انتشار گازهای گلخانه‌ای در جهان را شامل می‌شدند (بودانسکی، ۲۰۱۱: ۶۹۷).

با توجه به این درک از باورهای علمی و واقع گرایانه رئالیستی و سیاست‌های اقلیمی، آنچه در ادامه می‌آید این شیوه تفکر اخلاقی و واقع گرایانه را بررسی می‌کند.

۶- جایگاه جمهوری اسلامی ایران در معاهده پاریس

لایحه توافقنامه پاریس در راستای اجرای کنوانسیون تغییرات آب و هوای ملل متحد با تصویب دولت و مجلس، هم اکنون منتظر اعلام نظر شورای نگهبان است. از آنجا که با پذیرش این توافقنامه ملاحظات اقتصادی - سیاسی و امنیتی متعددی متوجه کشور می‌شود لازم است به ابعاد پذیرش آن توجه لازم صورت پذیرد:

۱. اگرچه این توافقنامه مرتبط با محیط زیست معرفی می‌شود لیکن اجرای آن تأثیری در بهبود آلودگی هوا و محیط زیست کشور ندارد زیرا اصولاً گازهای گلخانه‌ای و دی اکسید کربن برای سلامتی انسان مضر نیستند، بلکه منواکسید کربن و سایر آلاینده‌های زیست محیطی نظیر اکسیدهای گوگرد و نیتروژن و ذرات معلق برای سلامت انسان مضر هستند.

۲. پذیرش توافقنامه پاریس محدودیت‌های مشخصی را برای بهره برداری از منابع نفت و گاز کشور ایجاد می‌کند که باعث کند شدن پیشرفت کشور می‌شود، زیرا اجرای تعهدات در قالب کاهش استفاده از نفت و گاز، محدودیت در ساخت نیروگاهها با سوخت فسیلی، پالایشگاهها، مجتمع‌های پتروشیمی و هر مصرف کننده دیگر صنعتی نفت و گاز و نیز اخذ مالیات برای انتشار کربن بروز پیدا می‌کند و لذا پذیرش آن، مغایر سیاست‌های کلی نظام و مانعی برای تحقق اقتصاد مقاومتی ارزیابی می‌شود.

۳. عمل به چارچوب‌های مورد اشاره در توافقنامه به ویژه چارچوب شفافیت آن با عنوان اعتماد سازی، می‌تواند به افشای اطلاعات کشور از جمله اطلاعات نظامی و امنیتی را در فضای بین المللی منجر شود.

^۱ - Victor, David G.

۴. شرایط خروج از این توافقنامه به سادگی امکان پذیر نیست زیرا با پذیرش این توافقنامه امکان خروج تا سه سال منع شده است هر زمان کشور اقدام به خروج از آن کند، تا یکسال فرآیند خروج از آن بطول می‌انجامد که در این دوره امکان تحمیل جرایم بر کشور وجود دارد.

۵. مقام معظم رهبری نیز در دیدار اخیر خود با فرماندهان نیروی دریایی در تاریخ ۷/ ۹/ ۱۳۹۵ عجله در به سرانجام رساندن توافق هسته ای را عامل بروز مشکلات فعلی در این توافق اعلام فرمودند. از آنجا که کشورهای روسیه و امریکا این توافق را در مجالس خود تصویب نکرده اند، هر گونه عجله و شتاب زدگی در تصویب این توافقنامه در مجلس شورای اسلامی خلاف عقلانیت و منافع ملی است. به علاوه در متن توافقنامه هیچ قید و زمانی برای تصویب آن در مجالس کشورها در نظر گرفته نشده است. لذا عجله در پذیرش توافقنامه پاریس بدون توجه به خطرات پذیرش آن دور از مصلحت و خلاف منطق است.

نتیجه گیری

همان طور که ذکر شد توافق آب و هوایی پاریس در بیست و یکمین نشست اعضا عضو کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب و هوایی (COP21) UNFCCC در ۱۲ دسامبر ۲۰۱۵، مورد موافقت ۱۹۵ کشور قرار گرفت. هدف این توافق جلوگیری از افزایش دمای کره زمین در این قرن زیر ۲ درجه سانتی گراد و همچنین تلاش برای محدود کردن دما به افزایش آن به زیر ۱.۵ درجه سانتی گراد نسبت به سطح آن قبل از صنعتی شدن است. هدف بلند مدت توافق پاریس این است که دمای کره زمین تا پایان قرن به جای دو درجه، ۱.۵ درجه سانتی گراد افزایش یابد. بنابراین توصیه می‌کند که کشورهای عضو یک «برنامه ملی مدنظر» خود، برای کاهش گازهای گلخانه ای تدوین کنند و برای تضمین تحقق برنامه ملی مدنظر، پیشرفت کار دوسالانه به کنوانسیون گزارش کنند به شکلی که «قابل اندازه گیری، قابل گزارش دهی و قابل راستی آزمایی» باشد.

در توافقنامه پاریس با عنایت به الزام تمامی دولت‌ها به ارائه برنامه ملی به نوعی دسته‌بندی تعهدات دولت‌ها برای میزان کاهش انتشار از تقسیم‌بندی دولت‌های جهان به دو دسته توسعه یافته و در حال توسعه تغییری اساسی پیدا کرده است و در حال حاضر تمامی دولت‌های عضو متعهد به ارائه برنامه ملی جهت کاهش میزان انتشار و برنامه‌های سازگاری شده‌اند به وجود این میزان کاهش انتشار و نحوه تحقق آن با عنایت به توانمندی‌های داخلی دولت در اختیار خود دولت‌ها قرار داده شده است. در نتیجه دولت‌ها آگاهانه با ارائه برنامه ملی کاهش و روش رسیدن به آن تعهداتی را متقبل می‌شوند. از سوی دیگر با توجه به ماهیت توافقنامه پاریس به عنوان یک معاهده بین‌المللی، طرفین معاهده مذکور علاوه بر ملزم بودن بر اجرای تعهدات شکلی مانند ارائه اطلاعات درست، همکاری با دیگر دولت‌ها در زمینه‌های مطروحه، متعهد خواهد شد مفاد برنامه ملی را نیز اجرایی کنند. همچنین در سازوکار کنترل پایبندی به تعهدات به نحوی که مقرر خواهد شد نیز مشارکت داشته باشند. بدان معنا که با توجه به ماهیت توافقنامه و مفاد تعهدات آن ضروری است شکل و ماهیت برنامه ملی ارائه شده و توان داخلی دولت برای اجرای برنامه مذکور و همچنین اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های داخلی برای تناسب با برنامه ارائه شده، اطلاعات بیان شده و روش‌های حصول به آن مورد توجه جدی قرار گیرد. شایان توجه است مکانیزم کنترل پایبندی دولت‌ها در چارچوب مصوبات کنفرانس اعضا توسعه پیدا خواهد کرد. اگرچه تصمیمات کمیته کنترل پایبندی تنبیهی و خصمانه نباید باشد، این بدان معنا نیست که فاقد هرگونه آثار حقوقی مشخص به ویژه در خصوص اعلام پایبندی دولت‌ها به تعهدات پذیرفته شده خواهد بود.

علی رغم تلاش جمهوری اسلامی ایران و پیشرفت‌های قابل توجه دانشمندان و متخصصان صنعت هسته ای کشور متأسفانه برخورداری ایران از این صنعت مورد تبعیض و بی‌مهری کشورهای قدرتمند قرار گرفته است. بنابراین این موضوع بایستی از نظر اقتصادی و محیط زیستی به عنوان جایگزینی برای سوخت‌های فسیلی حل شود. حساسیت‌های سیاسی در مورد احتمال استفاده

های نظامی از این تکنولوژی سبب شده است که انتقال و توسعه آن به کشورهای در حال توسعه با ممانعت ها، محدودیت ها و اشکالات بسیاری توأم باشد. لیکن در دهه های گذشته تعداد معدودی از کشورهای در حال توسعه شامل چین، هند، پاکستان، آرژانتین، کره شمالی، برزیل و آفریقای جنوبی با آینده نگری و حمایت همه جانبه دولتمردان خود توانسته اند از این دایره بسته بیرون آمده و فراتر از آن موقعیت ممتازی در صحنه بین الملل برای خود دست و پا کنند. جمهوری اسلامی ایران نیز می بایست با استفاده از دیدگاه مثبت جهانی به حفظ محیط زیست و پتانسیل مفاد معاهده اقلیمی پاریس در جهت تنوع در سیستم عرضه انرژی و استفاده از انرژی پاک در راستای گسترش روابط بین المللی گام بردارد.

منابع

پیری، مهدی. (۱۳۹۷). تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی، مطالعات حقوق عمومی، دوره چهل و هشتم، شماره ۴: ۸۸۷-۹۰۸.

شفیع پور، مجید. (۱۳۹۵). رئیس مرکز امور بین الملل و کنوانسیونها در سازمان حفاظت محیط زیست، صفر تا صد توافقنامه تغییرات اقلیم پاریس، «مصاحبه ای با ایسنا، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۳ اردیبهشت.

Bodansky, Daniel, 'A tale of two architectures: the once and future UN climate change regime', *Ariz. St. LJ*, ۴۳ (۲۰۱۱).

Bodansky, Daniel, 'The legal character of the Paris Agreement', *RECIEL*, ۲۵:۲ (۲۰۱۶), pp. ۱۴۲-۱۵۱.

Carraro C. (۲۰۱۵), 'A different view of Lima', International Centre for Climate Governance, <http://www.carlocarraro.org/en/topics/a-different-view-on-lima-cop-۲۰/> (link is external) (last accessed ۷ □□□□□ ۲۰۱۵).

International Energy Agency, Tracking Clean Energy Progress ۲۰۱۶, Dr.Fatih Birol(Executive Director).

Keohane, R. O. and Victor, D. G., 'Cooperation and discord in global climate policy', *Nature Climate Change*, ۶:۶ (۲۰۱۶).

Moosmann, Lorenz, Neier, Henrik, Mandl, Nicole and Radunsky, Klaus (۲۰۱۶). Implementing the Paris Agreement- issues at Stake in View of the Cop ۲۲ Climate Change Conference in Marrakesh, Study for the ENVI committee

Natasha Geiling and Todd Stern, 'After the Paris Climate Agreement, countries of the world "are not going back"', *Climate Progress* (۱۵ December ۲۰۱۵), available at: <http://thinkprogress.org/climate/۲۰۱۵/۱۲/۱۵/۳۷۳۲۱۷۲/todd-stern-paris-climate-agreement/> accessed ۱۸ November ۲۰۱۷.

Obergassel, Wolfgang, Christof Arens, Lukas Hermwille, Nico Kreibich, Florian Mersmann, Hermann E. Ott, and Hanna Wang-Helmreich (۲۰۱۶). "Phoenix from the ashes-An analysis of the Paris Agreement to the United Nations Framework Convention on Climate Change. Wuppertal: Wuppertal Institute. wupperinst.org/uploads/tx_wupperinst/Paris_Results". pdf (accessed February ۱۸, ۲۰۱۶).

Pickering, Jonathan, Vanderheiden, Steve, and Miller, Seumas, "If equity's in, we're out": Scope for fairness in the next global climate agreement', *Ethics and International Affairs*, ۲۶:۴ (۲۰۱۲).

Vezirgiannidou, Sevasti-Eleni, 'The Kyoto Treaty and the pursuit of relative gains', *Environmental Politics*, ۱۷:۱ (۲۰۰۸).

Victor, David G., 'Why Paris worked: a different approach to climate diplomacy', *Yale Environment*, ۳۶۰ (۲۰۱۵).

Villis, Rebecca (۲۰۱۴). Paris ۲۰۱۵: Getting a Global Agreement on Climate Change, a Report by Christian Aid, Green Alliance, Greenspace,